

Stalin'in Sibirya'daki ölüm kamplarından bir görüntü

Dersim Sürgünleri, Uşak, 1939

Kitap Tanıtımı ve Tenkitler

Jytte Klaussen, **İslam'ı Yeniden Düşünmek:**

Batı Avrupa'da Siyaset ve Din,

çev. Mahmut Aydın, Liberte, Ankara, 2005, 340 s.

Avrupa'daki yoğun Müslüman göçmen nüfusu "geçici-misafir işçi" statüsünü çoktan aşarak neredeyse bütün Avrupa devletlerini yeni politikalar üretmeye zorlamaktadır. Ancak bu yeni politika arayışları, bir süredir medeniyetler çatışması tezi ve İslamofobik eğilimlerle kuşatılmış durumdadır. Avrupa hükümetleri kültürel çoğulculuk geleneğinden yoksun olmanın zafiyetini sergilerken Müslüman azınlıklar korku ve önyargıları aşıp kendilerini doğru anlatamama handikapı içindedirler.

Müslümanların muhatap olduğu İslamofobik eğilimler ile Avrupa hükümetlerinin kültürel çoğulculuk konusundaki endişeleri, Jytte Klaussen'in ele aldığımız kitabının temel tartışma noktasını ifade etmektedir. Esasen yazarın tartışmaya açtığı ilk husus, sözü edilen İslamofobik eğilimleri yansıtır bir içerikle İslam'ın Batı'nın "evrensel" değerleriyle uyuşma sorunudur. İslam ve demokrasi, İslam ve insan hakları, sivil haklar ve açık toplum sorunlarına dair değerlendirmeleri, yazarın Batı kamuoyunda var olan genel İslam algılarını yansıtır niteliktedir. Klaussen, kitabı boyunca Avrupa'nın göçmen Müslümanları yanında bir tavır sergiler görünürken esasında yazarın Batı evrensel değerleriyle uzlaşmış bir Avrupalı İslam algısının peşinde olduğu fark edilmektedir. Nitekim

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi
cilt 5 sayı 3 Eylül – Aralık 2008

yazar Batı'da İslam'ın uyumu sürecinde yetkin gördüğü kişilerin profilini, din konusunda fazla bilgisi olmamakla birlikte dinsel fundamentalist olmayan, Kur'an'ı sadece literal boyutuyla görme- yen ve Avrupalı bir halifenin peşinde olmayan "yeni Müslüman elit" olarak çizmektedir. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşayan politikacıdan akademisyene ve işçiye kadar üç yüz Müslüman ile yapılan mülakatlara dayanan veriler ışığında yazar, bu kimseleri Avrupa'nın Müslüman aydınları ve yeni siyasi elitleri olarak tanımlamaktadır. Çünkü Avrupa'nın bu Müslüman siyasi liderleri, liberal demokrasiyi yıkmayı ve laik hukuku dinsel hukukla değiştirmeyi amaçlamamaktadır. Bunların çoğu Müslümanlara sosyal entegrasyon sorumluluğunu da gözeterek kişisel olarak dinlerinin gereklerini yerine getirebilecekleri kurumları tesis etmeye çalışmaktadır (s. 5). Yazara göre bu yeni Müslüman elitler, kültürel olarak İslami aidiyetlerini sürdürürken, siyasal bağlamda insan hakları, toplumsal saygı, tanıma ve eşitlik gibi Batı değerlerine ilişkin kavramları oldukça önemsemektedir (ss. 73-74).

Tanımladığı bu yeni Avrupalı Müslüman lider modelinin liberal değerlere ne kadar bağlı olduğunu soran yazar, cevap olarak, pek çok Avrupalı sosyal bilimci ve politikacının şüphe ve endişesine rağmen, Avrupalı Müslümanların İslam dünyasındaki kurumsallaşmış doktrin ve ritüellerden bağımsız bir şekilde "saf iman" olarak İslam'ı geliştirme konusunda özgür olduğunu adeta müjdelemektedir. Bu süreçte, şeriatın anlamı ve uygulamasını akli kullanarak yeniden yorumlama anlamındaki içtihadın, inançlarını entegre edilmiş yaşam tarzları içinde ifade etmek isteyen ılımlı ve ilerici Müslümanlar için can simidi olduğu düşünülmektedir (ss. 14-15).

Klaussen, Müslümanların din ve politika anlayışlarına dair Batı'ya has kategorik tanımlama geleneğini sürdürmekte ve İslam'ın entegrasyonu ile ilgili Müslümanları dört modelde ifade etmektedir. Bu kategori, İslam'ın Batılı değerlerle uyum ve bağdaşması gereği ile İslami dinsel kurumların kilise-devlet ilişkilerini düzenleyen mevcut yapıya entegre edilmesinin gereğine ilişkin

sorulara verilen cevaplara dayanmaktadır: (i) Bu iki soruya olumlu cevap verenleri yazar seküler entegrasyoncu olarak tanımlamaktadır; (ii) İslam'ın Batılı değerlerle bağdaştığı fikrine katılan fakat İslam'ın kurumsal olarak entegrasyonunu istemeyenler Avrupalı Müslümanlar olarak tanımlanmaktadır; (iii) Batılı normların İslami uygulamalarla uyuşmadığını düşünen ve İslami kurumların mevcut Avrupa yapılarıyla entegrasyonuna karşı çıkanlar ise Yeni Gelenekçiler olarak adlandırılmaktadır; (iv) İslam'ın Batılı değerlerle bağdaştığını düşünen ancak asimilasyondan yana tavır takınanlar da din adamı karşıtı olarak tanımlanmaktadır (s. 129). Buna göre ikinci kategoride yer alan Avrupalı yeni Müslüman liderler İslam'ın Batılı değerleriyle uyumlu olduğunu iddia etmekte, bununla birlikte kültürel kimliğin korunmasını savunmaktadır. Bu yeni tip liderler, demokrasinin kurumlarıyla meşgul olmak suretiyle liberalizmi kucaklayan, eşitlik talebi için insan haklarına müracaat eden, İslam ile Hıristiyanlığın eşit değerde olduğunu müdafaa etmek için hümanist üniversalizmin ilkelerine başvuran öncüler olarak tanımlanmaktadır (s. 303).

Batı'nın temel değerleriyle uzlaşmış bir İslam anlayışına sahip olan yeni Müslüman liderlerin bu tavırlarının, kitabın orijinal isminde de yer alan "İslam'ın meydan okuması" olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak söz konusu Müslüman elitlerin yeni İslam tanımlarının önündeki yegane engel fundamentalist eğilimli diğer Müslüman yorumları değildir. Bu engele Avrupalı hükümetler de eklenmekte ve bu hükümetler en azından Batılı değerlerle uzlaşmış olan Müslümanlara karşı izlediği şüpheli politikalar nedeniyle yazar tarafından eleştirilmektedir. Klaussen'in kitabında bu husus, Avrupalı devlet idarecilerin öncelikle Müslümanları içerecek şekilde çok kültürlü toplumsal yaşamın önünü açıp entegrasyonu kolaylaştırmaya ilişkin politikalarındaki başarıları sorgulanmaktadır. Avrupalı devletlerin, İslam'ı Batılı değerlerle uyum içinde olarak algılayan Müslüman kanaat önderlerinin liderliğindeki Müslüman toplumların entegrasyonuna çok kültürlülük temelinde ne kadar imkân tanıdıklarının cevabı aranmaktadır. Bu çerçevede Avrupa'da yaşayan Müslümanların kendi dini ve kültürel kimlik-

lerini kaybetmeden Avrupa toplumlarına entegre olma isteklerine karşın Avrupa hükümetlerinin bu mesaja duyarsız kaldığına işaret edilmektedir. Nitekim Avrupa hükümetlerinin Müslüman azınlıkların bu istekleriyle birlikte Avrupa'ya entegre olmaları sürecinde yeterli ve doğru politika uygulayamamakla itham edilmektedir. Buna ek olarak, Avrupalı devletlerin kendi politik yapıları içinde dinsel ve kültürel çoğulculuk anlayışını geliştirme yönünde yeterince istekli olmadıklarına dair şüpheler de dile getirilmektedir (ss. 157-159). Zira yazar, Müslüman azınlıkların ana bünye Avrupa toplumlarına tek taraflı bir uyum ve eklemleme çabasını ifade eden "kültür savaşı"nı değil her iki tarafın bir biriyle etkileşim içinde olduğu doğru "entegrasyon" sürecini işaret etmektedir.

Klaussen pek çok Avrupa ülkesinden değişik mesleklerdeki Müslüman bireylerle yaptığı görüşmelere dayalı olarak fundamentalist Müslümanlar ile kültürel çoğulculuk yönünde zafiyet gösteren Avrupa politikaları arasında "İslami meydan okuyucu" yeni bir Müslüman elit sınıfın geliştiğini müjdelemektedir. Bununla birlikte "kültür savaşını" kışkırtan pek çok Avrupalı'dan farklı olarak ve yine Avrupa'daki pek çok Müslüman entelektüelin görüşlerine uygun olarak yazar, Batılı değerlerle uyumunun yanında özgün bir Avrupa İslamı'nı savunmaktadır. Bu nedenle, Batı'daki temel dini-sosyal paradigmaları yakından takip eden bir akademisyen olan Mahmut Aydın tarafından Türkçe'ye kazandırılan Klaussen'in kitabı, çevirmenin ifadesiyle "Avrupalı Müslümanların Avrupa'da ne tür sorunlarla karşı karşıya olduklarının; din, politika, kimlik, sosyal entegrasyon ve çok kültürlülük gibi konularda ne düşündüklerinin öğrenilmesi"nin yanı sıra Batılı zihnindeki "Avrupalı Müslüman" tanımının anlaşılması açısından da önem arz etmektedir.

Hakan OLGUN

(Yrd. Doç. Dr., İ.Ü.İ. F.)

Fatmagül Berktaş, **Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın**,
Metis Yayınları, İstanbul, 2000, 240 s.

Tarih boyunca hayatın muhtelif veçhelerinde tartışılan kadının yeri ve anlamı, son dönemlerde epeyce rağbet gören bir konu haline geldi. Bu durum, kadının tartışmalı konumundan mı yoksa feministlerin kadını sözümlenmiş ona tarih öncesinde olduğu gibi hak ettiği yere oturtma gayretinden mi neşet etmiştir bilinmez ama konunun çok su getiren bir hamur kıvamında tartışılmaya devam ettiği ve edeceği de açıktır. Özellikle, kadının yerini anlamaya çalıştığımız saha din olunca durum daha da karmaşıklaşmaktadır. Bu açıdan, Siyaset bilimi sahasında yapılmış bir doktora tezi olan “Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın” kitabı, esasen Hıristiyanlıkta ve İslamiyette kadının statüsü üzerine karşılaştırmalı bir yaklaşım iddiası taşıması açısından önem arz etmektedir.

Yazar, kitabında başlangıçta ‘Ana tanrıça’ nın var olduğunu daha sonrasında çeşitli sebeplerle bu anaerik düzenden ataerik düzene geçiş sürecinde kadının aşağı bir konuma itilerek, kadın bedeninin toplumsal denetime maruz kaldığını ve kadının ikincil statüsünün doğal kabul edilip, bunun onun bedeninin denetlenmesinin meşru gerekçesi sayılmasının her üç tek tanrılı dinin ortak bakış açısını yansıttığını ifade etmektedir. Yine bu kitap, Amerika ve İran örneğinden hareketle günümüzde Protestan ve İslamcı köktenciliklerin yükselişinin odak noktasının kadının konumu ve denetimi olduğu iddiasını taşımaktadır.

Öncelikle bu kitabın, yazarın akıcı dili sebebiyle konuya ilgi duyanların sıkılmadan okuyabilecekleri bir kitap olduğunu söyleyebiliriz. Buna ek olarak, yazarın geniş bir kaynakçayla hazırlanmış olduğu kitap, tüm tarihin feminist bir gözle okunup yorumlanma-

sinun güzel bir örneğini sunmaktadır. Aynı zamanda toplumsal, tarihi ve dini verileri indirgemeci bir gözle değerlendirmenin bütün handikaplarını da içerisinde barındırmaktadır. Yazarın dini “etkili bir meşrulaştırma aracı” olarak görmesi bunun en açık göstergesidir. Yine yazarın savunduğu üzere, tanrıça kültürünün hâkim olduğu toplumlarda anaerkil bir düzenin var olduğuna dair söylem, bugün pek çok araştırmacının “bir anaerkillik miti” yaratma çabasından başka bir şey olarak görmediği bir olgudan öteye gidememektedir. Nitekim yazarın kitabında Arap yarımadasından verdiği örneklerde, Hz. Muhammed’in ölümüne sevinen, bayram eden rahibelerin bulunması, genelleme yapılamayacak hususi bir örnek olarak anlaşılmalıdır. Ayrıca, bu durum tanrıça kültürünün önemli bir yer tuttuğu bu coğrafyada İslamiyet’ten önce kadının konumuna dair bildiğimiz çok sayıdaki tarihi gerçeklikle tenakuz içerisinde.

Yine kitapta yazarın, İslam’ın bu yarımadaadaki tanrıçalar olan Lat, Menat ve Uzza’ya açtığı savaşı “yeni ataerkil dinin dışıl kutsallık ögesine düşmanlığı” olarak açıklamasını son derece şaşırtıcı buluyor; bu olgunun, kalkış noktasını “tevhit” olarak nitelendirebileceğimiz İslam dininin cinsiyet söz konusu olmaksızın politeizmle verdiği mücadele olarak anlaşılması gerektiği kanaatini taşıyoruz.

Değınmemiz gereken başka bir husus da, Hıristiyanlık ve İslamdaki kadın karşıtı söylemlerdir. Aslında Hıristiyanlıkta buna temel teşkil edecek çok sayıda tarihsel ve teolojik malzeme mevcuttur. Yalnız, yazarın Yahudilikten bu yana Adem ve Havva kıssasıyla başlatabileceğimiz kadının ötekileştirilmesi sürecinde, İslam dinini de aynı kefeye koyarak diğer dinlerin devamı niteliğindeki bir bakış açısıyla sunmasının son derece yanlış olduğunu belirtmeliyiz. Zira her medeniyet hakikati kendi dünyası ölçüsünde anlamakta ve yorumlamaktadır. Bu açıdan, İslam’ın özellikle teolojik olarak “kadın” kavramına yaklaşımı diğer dinlerdekinden farklılık arz etmektedir. Sonuçta şurası bir gerçektir ki, ruh- beden ikileminde kadının bedenle ilişkilendirilmesine vurguda bulunan

yazarın, ataerkil bir düzene sahip olduğunu söylediği tek tanrılı dinlerde erkeğin kadın bedenini denetlediğini ve özgürlüğünü kısıtladığı tezi ile kendisini ‘modern’ olarak tavsif eden günümüz dünyasında kadın bedeninin nasıl algılandığı arasındaki çelişkiyi izah etmekte hala güçlük çekmekteyiz.

Maksude KURT

(Y.L.Öğr., Rize Üniv. S.B.E.)

Hakan Olgun, Teolojik Uyum Sorunu: Luther ve İslam,
Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Milel ve Nihal dergisinin “din, teccid ve reform” dosyasının ele alındığı sayısında “Milel ve Nihal Geleneği” kısmında Osmanlı’nın Protestan reformunu nasıl algıladığına dair birkaç tarihi rapor ele alınarak, Osmanlı’nın reform sürecine dini ya da siyasi gerekçelerle destek vermesi suretiyle, Avrupa’nın çok mezhepli ve çoğulcu yapısına katkıda bulunduğu işaret edilmiş idi. Bu bağlamda, reform çağının Protestan öncülerinin “Osmanlı” sembolünden Müslümanlara ve İslam’a nasıl baktıkları merak konusu olabilir. Ayrıca günümüz Batı toplumunda çok sayıda göçmen kökenli Müslümanın olduğu düşünüldüğünde, Batı’da son dönemlerde ortaya çıkan İslamofobyanın, reform teologlarının asırlar önce tesis ettikleri İslam algısıyla ilgisi de başka bir merak konusudur. Bu ilişki, Müslüman bir ülke olarak Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne (AB) üyelik süreci açısından da ele alınabilir.

AB üyelik sürecinde “uyum sorunu” hukuki, sosyal, kültürel alanlarda ve hatta tarım politikaları gibi spesifik bağlamlarda tartış-

şılmasına rağmen AB ile Türkiye'nin dinsel ve teolojik konulara ilişkin uyum/suzluk sorununun tartışmalardan ısrarla uzakta tutulmaya çalışıldığı bir gerçektir. Ancak politikacılar bu sorunu dillendirmemeye çalışsa da, Papa XVI. Benedikt'in, Bizans İmparatoru Manuel II. Palailogos'a atfen söylediği "Muhammed'in getirdiği yeni şeyleri bana göster bakalım! Bunu yaptığında, vaaz ettiği inancı kılıçla yaymayı buyurması gibi, yalnızca kötü ve insanlık dışı şeyler göreceksin" şeklindeki beyanı, AB ile Türkiye, daha genel bir ifadeyle Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki olumsuz algıyı gözler önüne serer niteliktedir. İslamofobyaya diye isimlendirilen ve günümüzde yansımalarını çok farklı şekillerde tecrübe ettiğimiz bu algının tarihsel ve dinsel kökenlerinin de olduğu muhakkaktır. Hatta Papa XVI. Benedikt'in henüz papa olmadan önce, Osmanlı İmparatorluğu'nun Viyana kapılarına dayanmasını hatırlatarak, Türkiye'nin geleceğini AB'de değil, bir İslam ülkeleri örgütünde araması gerektiğini ifade etmesi ve Türkiye'nin AB ile bütünleşme çabalarını "büyük bir hata" olarak nitelendirmesi, Türkiye ile AB arasında –kanımızca- belki de en temel sorun olan ve Batı zihninde hâlâ geçerliliğini koruyan İslamofobyanın teolojik gerekçelerinin açık bir ifadesi olsa gerektir.

İşte tanıtımını ve değerlendirmesini yapmaya çalıştığımız kitap, Hıristiyan reformcu Martin Luther'in İslam ile Müslümanlara yönelik değerlendirmelerini içeren ve yakın zamana kadar Avrupa'nın pek çok okulunda Hıristiyanlık dersi müfredatında yer alan iki risalesini/vaazını içermektedir. İki teolojik risale bağlamında bu kitabı hem Protestan reform öncüsü Luther'in İslam ve Müslüman algısını, hem Batı'daki Müslüman toplumları tehdit eden İslamofobik düşüncelerin tarihi teolojik kaynağını ve hem de AB sürecindeki görünmeyen teolojik çatışmayı analiz etme çabası olarak görmek mümkündür. Hıristiyan reformu konusunda daha başka çalışmaları da bulunan Olgun'un derlediği ve "Sunuş" yazısıyla birlikte yayımladığı bu iki risale, Ortaçağ'da Hıristiyan aydınlanmasının ve Protestan reform hareketinin öncülerinden Luther'in ve onun şahsında Hıristiyan zihninin İslam'a ve Müslümanlara bakış açısını gözler önüne serer niteliktedir.

Doğrusu, Protestan reform hareketinin Ortaçağ Roma Katolik Kilisesi'nin gücünü önemli ölçüde sarstığı ve Batı toplumu için bilimsel gelişmenin önündeki engelleri kaldırma konusunda Katolik dogmalarını tartışmaya açtığı genel kabul gören bir görüştür. Ancak, Katolik Kilisesi'nin birçok doktrinini eleştiren bu hareketinin Hıristiyanlık dışı dinlere yönelik geleneksel Katolik düşmanlığını aynı ölçüde reforme ettiğini söylemek maalesef pek mümkün değildir. Hatta Luther'in, Katolik Kilisesi'nin Hıristiyan olmayanlara yönelik teolojik düşmanlık eğilimini reforme etmek bir yana, 16. yüzyılda manifesto niteliğinde kaleme aldığı ve biri "Türklere Karşı Savaş Hakkında" diğeri "Türklere Karşı Duaya Çağrı" adlı iki risaleyle günümüzde Batı toplumuna empoze edilen İslam dini ve Müslüman toplumu kaynaklı korku ve endişeyi körüklediği bile söylenebilir.

Türkleri ve Müslümanları "Tanrı'nın sopası ve şeytanın hizmetçisi" (ss. 33, 39) ve "İnsani bedenleşme içindeki Şeytan" (s. 46) olarak tanımlayan; İslam'ı "kılıç doktrini" (s. 42) ve Kur'an'ı "yalanların ruhu" (s. 47) olarak niteleyen Luther'in İslam ve Müslümanlar hakkındaki yorumlarının, Olgun'un da ifade ettiği gibi (ss. 10, 11) farklı perspektiflerde farklı anlamlar kazandığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, Luther'in savaş, barış, dünyevi idarenin kutsallığı ve milliyetçilik görüşlerine dayanan ve "İki Krallık" doktrini ile temellendirilen politik düşünce perspektifidir. İkincisi, sadece imanla aklanma, İncil-hukuk ayırımı ve erdemli davranışları kurtuluş sürecinde göz ardı eden teolojik düşünce perspektifi ve üçüncüsü de, apokaliptik tarih anlayışı ve şeytan ile Tanrı'nın öfkesi gibi düşüncelerini içeren eskatoloji anlayışıdır. Haçlı seferlerini, imparator öncülüğünde değil de papa öncülüğünde gerçekleştiği için eleştirmesi, Viyana kapılarına dayanan Türk tehdidini "hadlerini aşan günahkâr Hıristiyanları cezalandıran Tanrı'nın eğitici bir sopası" (s. 11) olarak değerlendirmesi ve "Türk'e karşı savaşmak, günahlarımızı bu sopayla yoklayan Tanrı'ya direnmek gibidir" (s. 18) şeklindeki ifadesi, onun İslam'a ve Türklere ilişkin politik ve eskatolojik düşünce perspektifinin bir ürünü gibidir. Yine, Mesih'in Tanrı'nın oğlu olduğunu kabul et-

memesi nedeniyle İslam'ın sadece akıl dini olduğunu savunması ve Kur'an'ın Tanrı'nın sözünü ve ruhunu içermediği gerekçesiyle onun vahiy ürünü olduğunu reddetmesi de Luther'in İslam'a ilişkin teolojik düşünce perspektifini gözler önüne serer niteliktedir.

Farklı perspektiflerden hareketle farklı şekillerde anlamlandırılma olanağı bulunan Luther'in Türklere ve Müslümanlara bakışını, bütün farklılıklarına rağmen genel olarak dışlayıcı ve yargılayıcı olarak nitelendirmek mümkündür. Bu dışlayıcılık ve yargılayıcılık, her iki risalede de açıkça belli olmaktadır. 1529 tarihli "Türklere Karşı Savaş Hakkında" isimli risalesinde Luther, her ne kadar Türk tehdit ve tehlikesini, başta Katolik Kilisesi ve papa olmak üzere Hıristiyanların Mesih öğretilerinden uzaklaşmaları ile ilişkilendirerek politik bir bağlama oturtmaya çalışsa da, sonuçta Avrupa'ya yönelik Osmanlı tehdidini, yozlaşan Hıristiyan âlemini cezalandıran Tanrı'nın eli olarak yorumlayarak teolojik bir bağlamda anlamlandırmaya çalışmaktadır. Yine 1541 tarihli "Türklere Karşı Duaya Çağrı" isimli ikinci risalesinde ise Luther, yaşadığı dönemde Hıristiyan toplumunun içine düştüğü toplumsal çözüme ve bozulmayı eleştirmekte ve bunun nedenini de Hıristiyan inanç ve değerlerinden uzak bir yaşam sürmeye bağlamaktadır. Ona göre, Hıristiyan toplumu karşısındaki Türk tehdidi de işte bu toplumsal bozulmanın ve dinden uzak bir yaşam sürmenin karşılığında Tanrı'nın Hıristiyan toplumunu cezalandırmasının bir aracı olmaktadır. Çözüm olarak ise Luther, gerek bireysel gerekse cemaat halinde tövbeler yaparak ve Tanrı'ya dua ederek dinsel bir yaşama dönmeyi ve Hıristiyan değerlerine bağlı bir yaşam sürmeyi önermektedir.

Sonuç olarak Luther'in, politik ve teolojik gerekçelerle Türkler ve İslam dini hakkında sergilemiş olduğu olumsuz tavırla, günümüzde Batı toplumunun bilinçaltında saklı olan İslam'a ve Müslümanlara yönelik korku ve endişenin zihinsel ve psikolojik altyapısını şekillendirdiği ve bundan beş asır önce kaleme aldığı iki yazı ile Batı zihnindeki İslamofobia'nın teolojik temellerini attığı kolayca görülmektedir. İşte Olgun'un *Teolojik Uyum Sorunu: Luther ve*

İslam isimli yayını, toplumsal bir zenginlik olması gereken dinsel ve kültürel farklılıkların tarihsel referanslar üzerinden teolojik bir karşıtlığa ve dinsel çatışma alanına dönüştürülmesinin ve ayrıca Luther'in bu karşıtlık ve çatışmaya katkısının bir analizi niteliğindedir. Dolayısıyla AB'ye katılım sürecinde Türkiye'nin, Hıristiyan reformu çağında güçlendirilen teolojik uyumsuzluk sorunuyla da baş etmesi gerekecektir.

Ferhat AKDEMİR

(Yrd. Doç. Dr., Sinop Üniv. Eğitim Fak.)

Almanya'dan 80'lere ait bir manzara. Türkiye'nin siyasal gündemi yakından izleniyor ve o tarihlerde buradakine benzer manzaralar görülüyor.